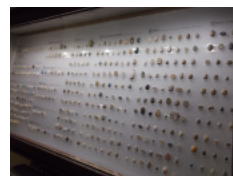
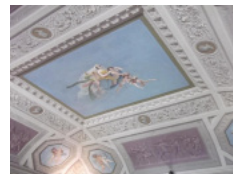

MINISTERO PER I BENI E LE ATTIVITA'
CULTURALI

Soprintendenza per i Beni Archeologici
dell'Emilia Romagna

**Nacionalinis Parmos
archeologijos muziejus:
trumpa svarbiausių muziejaus eksponatų apžvalga**

Informacija ir ekskursijų užsakymai:

www.archeobo.arti.beniculturali.it/Parma

Tel. 0521/233718 – 0521/282787

Fax. 0521/386112

E-mail: sba-ero.museoarchparma@beniculturali.it

Ekskursijų užsakymai tel. 0521/233718 – 0521/282787

Pritaikyta neįgaliesiems.

Darbo laikas:

Antradienis - Penktadienis

9-17

Savaitgaliai ir šventinės dienos

12.30-19.30

Pirmadieniais muziejus nedirba

Mokslo plėtros koordinatorė :

Roberta Conversi

Vertė ir redagavo:

Ieva Brazauskaitė

Kristina Jodenytė

Lietuvos Edukologijos Univesitetas

Muziejaus istorija. Antikinis muziejus šiandien žinomas kaip Nacionalinis Parmos archeologinis muziejus, buvo įsteigtas 1760 metais kunigaikščio Filippo di Borbone. Muziejuje buvo talpinami archeologiniai radiniai, rasti kasinėjimų Valėje metu. Muziejus įsikūręs tuose pačiuose rūmuose kaip ir Akademija, biblioteka. Rūmų pastatas pavadinimą gavo nuo seno žaidimo pavadinimu *Pilotta*. Pastato statybos vyko palaipsniui iki XVI a. pab., dešiniajame Parmos upės krante. XIX a. pabaigoje Parmos muziejus tapo tyrimų laboratorija. Jame buvo įdiegta viena geriausių įrangų visame regione studijuoti proistorę.

Pirmojo aukšto ekspozicijos

1. Egipto kolekcija. Napoleono epocha padarė didelę įtaką Europai. Jo ekspedicijų dėka buvo iššifruoti egiptiečių hieroglifai, į Europą pateko nemaža dalis egiptietiškos kultūros palikimo. Šiame muziejuje saugoma maža, bet svarbi Egipto kolekcija, surinkta 1825–1887 metais. Marijos Luigia valdymo laikotarpiu ši kolekcija buvo praturtinta daugybe artefaktų iš faraonų žemės. Michele Lopez – tuometinis muziejaus direktorius – bendradarbiavo su egiptologu Ippolito Rosellini, kuris atskleidė šiame muziejuje esančio laidotuvių papiruso svarbą. Tuo laikotarpiu buvo nupirkti muziejaus eksponatai. Egipto kolekcijos augo Italijos ir visos Europos muziejuose. Parmos muziejaus Egipto kolekciją sudaro maždaug 200 dalių: bronzinės skulptūros, amuletai, skarabėjai, mumijos, sarkofagai, paminklinės lentos, papirusai. Seniausi eksponatai priklauso XI dinastijai, vėlyviausi – I a. Eksponatai atvežti iš Tėbų ir Memfio.

Laidotuvių papirusas. Skirtas suteikti mirusiajam magišką pagalbą kelyje į pomirtinį gyvenimą. Papirusą sudaro tam tikros dalys: mirusiojo aprašymas, mirusiųjų knygos skyrius, piešiniai. Šiame papiruse vaizduojamas velionis, atsidūręs prieš dievą Ozirį ir dvyliką teisėjų. Čia priimamas sprendimas dėl tolesnės mirusiojo kelionės. Velionio širdis uždedama ant svarstyklių kartu su plunksna. Jei širdis sunkesnė už plunksną, velionis yra suvalgomas liūto ir miršta amžiams.

Usciabti. Senovės egiptiečiai tikėjo, kad po mirties jų gyvenimas bus toks pats, kokį jie gyveno šiame pasaulyje, todėl į kapą buvo dedamos įkapės ir maistas. Tai turėjo padėti velioniui pomirtiniame gyvenime. Vieni iš svarbiausių daiktų būdavo *usciabti* – statulėlės, kurios turėdavo pavaduoti mirusįjį žemės ūkio darbuose po mirties. Kai žmogus yra šaukiamas sėti ar pjauti laukus, *usciabti* turi „atsakyti“ ar „atsišaukti“ vietoje mirusiojo. Buvo tikima, kad viena tokia statulėlė gali pavaduoti mirusįjį vieną dieną, todėl kapuose archeologai jų randa daug.

Amuletai. Naudoti kaip karoliai arba buvo siuvami ant mumijos tvarsčių. Dažnai gaminami iš glazūruotos

keramikos, įvairiaspalviai. Užėmė svarbią vietą egiptiečių magijos-religijos supratime. Amuletai buvo skirti apsaugoti gyvąjį nuo visų pavojų, o mirusįjį – nuo bet kokios žalingos įtakos, labiausiai irimo.

Izidės kultas. Mirties deivė, dievo Ozirio sesuo ir žmona. Ji atpažįstama kaip aistringa žmona, švelni motina, taip pat kaip deivė – šeimos globėja. Pasak egiptiečių legendų, Ozirio ir Izidės piktasis brolis Setas paruošė įmantrų sarkofagą ir pažadėjo jį padovanoti žmogui, kuris tobulai į jį tilps. Oziriui

nežinant, karstas buvo tobulai sukonstruotas pagal jo išmatavimus. Oziris pakliuvo į brolio spąstus ir atsigulė į sarkofagą, kuriame buvo įkalintas ir įmestas į Nilą. Izidė uoliai ieškojo savo vyro kūno. Radusi visokiais būdais bandė grąžinti jį į gyvenimą – net pasivertė vanagė ir plasnojo sparnais ant jo kūno. Izidė pradeda lauktis Ozirio kūdikio, kurį pavadina Horu. Piktasis brolis Setas taip pat randa Ozirio kūną ir sudrasko jį į 14 gabalėlių, kad

sukliudytą Izidei grąžinti jį į gyvenimą. Tačiau po daugelio klajonių, Izidė surinko visas savo vyro dalis, išskyrus varpą, kurią Nile suėdė žuvis. Galiausiai jai pavyksta grąžinti savo vyrą į gyvenimą. Tačiau Oziris nusprendžia gyventi mirusiųjų pasaulyje, kuriame karaliavo kartu su žmona ir sūnumi.

Hieroglifuose Izidė dažniausiai vaizduojama šalia Ozirio. Senosios karalystės laikotarpiu, maždaug III tūkstantmetyje pr. Kr., Izidės kultas siejamas su faraono kultu. II tūkstantmetyje pr. Kr. ji vaizduojama stovinti arba sėdinti ir laikanti rankoje skeptrą. Garbinama kaip laidotuvių deivė savo dieviškoje triadoje su vyru Oziriu ir sūnumi Horu. Dažniausiai atpažįstama dėl savo galvos apdangalo, kuris būdavo karūna arba saulės diskas, besilaikantis tarp buliaus ragų, pritvirtintas grifo oda ir kobra virš jos galvos. Ypač I tūkstantmetyje pr. Kr. išryškėja atskiras – Izidės-motinos – kultas, nes ji buvo savo sūnaus Horo sergėtoja nuo Seto įtūžio. Skirtingai nei kitos dalys, šis kulto aspektas susijęs su gyvenimu. Deivės vardas buvo įkomponuojamas į vaikų vardus, kad saugotų juos gyvenime. Dažnai deivė vaizduojama žindanti savo kūdikį.

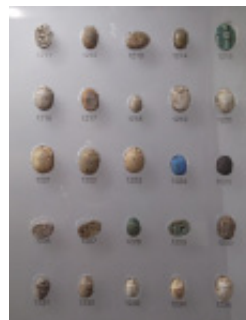
Sarkofagai

- Osoroerio antropomorfinis sarkofagas buvo atvežtas iš Zagazigo miesto centrinės Nilo deltos. Mumija įvyniota į skirtingus tvarščius, kurių vieni buvo tinkuoti, kiti – dažyti, tretį – išmirkyti kvapniuose aliejuose. Šie tvarščiai uždengdavo mumiją nepalikdami nė vienos laisvos kūno vietos. Viršutinėje mumijos dalyje vaizduojama veido kaukė, o ant krūtinės diržo nupiešti magiški apsaugos ornamentai. Osoroeris gyveno II – I a. pr. Kr., jo sarkofagas buvo padengtas dievų ir laidotuvių apsaugos simboliais.
- Scepsesptah antropomorfinis sarkofagas priklauso 664–332 pr. Kr. laikotarpiui. Sarkofagas yra medinis, visas ištapytas ir labai panašios charakteristikos kaip pastarasis: didelis perukas, paauksuotas veidas, karoliai, deivė Nut su ištiestais sparnais. Ant kūno yra 11 stulpelių hieroglifų, kurie sudaro 72 mirties knygos skyrių.

Alebastrinė urnos naudotos mumifikavimo metu išimtiems vidaus kūno organams laikyti (skrandžiui, kepenims, plaučiams ir žarnoms). Organai buvo išmirkomi specialiaje mirkale, po to dedami į alebastrines urnas, o šios pastatomos šalia vėlionio kapo, sudedant jas į mažą dėžutę. Kiekviena urna atspindėjo vieną iš keturių globojančių laidotuvių dvasių, kurios simbolizuoja keturis Horo sūnus:

1. Amset su žmogaus galva
2. Hapi su babūno galva.
3. Duamutef su šakalo galva.
4. Kebeh su sakalo galva.

Skarabėjai Egipte buvo vadinami saugotojais, gaminami iš įvairių brangių akmenų arba glazūruotos keramikos. Tai vienas dažniausių laidotuvių amuletų Senovės Egipte; tapatinamas su atgimimu. Yra kelios skarabėjų kategorijos, pvz., širdies skarabėjai, kurie tvirtinami aplink vėlionio širdį arba dedami į krūtinės diržą. Skarabėjų kolekcija buvo atvežta 2009 metais. Ji yra eksponuojama egiptietiškoje muziejaus kolekcijoje. Skarabėjų kolekcija priklausė Franko Magnarini. Ji suklasifikuota Tufnel metodu, tai yra pagal užrašus, išraižytus apatinėje skarabėjų dalyje, kurioje galima rasti linijų, žmogaus figūrų, daržovių ar gyvūnų fragmentų. Ši kolekcija yra

viena svarbiausių dėl savo dydžio ir dėl to, kad iki šiol buvo nepublikuota. Skarabėjų kolekcijos unikalumas slypi ir ant jų esančios ikonografijos gausoje; čia galime rasti įvairių fragmentų, būdingų senovės Egiptui. Seniausi skarabėjai datuojami XIX – XVIII a. pr. Kr., vėlyviausi IV a. pr. Kr. – I a. Daugelis skarabėjų yra pasikartojantis savo formą ir išraižytais motyvais apatinėje jų pusėje. Tačiau daugelio pagaminimo data nėra žinoma.

2. Valėja – tai mažas romėnų miestelis, įsikūręs Chero slėnyje prie Po upės intako. Miestelio formavimuisi įtaką darė natūralūs ištekliai. Valėjos tyrimai prasidėjo 1747 metais, kuomet buvo rasta bronzinė lenta (Tabula alimentaria) su svarbiais įrašais iš Romos imperatorių Nervos ir Trajano laikų. Ši bronzinė lenta yra vienas svarbiausių muziejaus eksponatų ir radinių iš senovės Romos istorijos. Miestelis apgyvendintas V amžiuje, XI amžiuje čia stovėjo parapijinė bažnyčia. Vienas svarbiausių miestelio pastatų buvo bazilika, kurioje buvo rasta dvylika skulptūrų, vaizduojančių imperatoriaus Juliaus Klaudijaus šeimos narius.

Moters iš Valėjos portretas. Portretas vaizduoja jauną, labai išraiškingų bruožų moterį, pakreipusią veidą į kairę. Jos trumpi plaukai, sušukuoti atgal ir pritvirtinti ant viršugalvio, tuo metu – I a. pr. Kr. – buvo labai madingi. Tačiau mažos duobutės viršugalvyje rodo, kad ant galvos buvo pritvirtinta dar kažkas. Tokia šukuosena taip

pat galėjo reikšti, kad ši moteris buvo susijusi su religija, galbūt buvo dvasininkė. Ši bronzinė skulptūra datuojama I a. pr. Kr. Pagaminta Emilijos srityje, vietinėse dirbtuvėse. Portretas yra romėnų provincialaus meno pavyzdys. Toks stilius labiausiai naudotas Centrinėje Italijoje, stiliaus šaknys siekia Helenistinio laikotarpio meną. Vaizduojama moteris galėtų būti Baebia Basilla – ji minima aprašyme, rastame didelėje marmurinėje plokštėje, sulūžusioje į keturias dalis. Baebia Basilla buvo kilni ir turtinga, liberali ir dosni. Ji turėjo galimybę finansuoti visuomeninių pastatų renovaciją. Portretas galėjo būti sukurtas tam, kad primintų šios moters dosnumą miestui.

3. Dvylika skulptūrų. Skulptūros vaizduoja imperatoriaus Juliaus Klaudijaus šeimos narius. Taip pat rastos ir kelios dedikacijos, iš kurių galima suprasti, kam jos skirtos. Skulptūros buvo kuriamos skirtingais laikotarpiais:

I grupė: Tiberius, Augustas, Livia, Druze (Vyresnioji ir Jaunesnioji), Lucijus.

II grupė: Kaligula, Druslia, Agripina Vyresnioji.

III grupė: Klaudijus, Agripina Jaunesnioji, Neronas.

Dažniausiai kūnai būdavo sukuriami vienodi. Jų galvos pakeičiamos tuomet, kai keisdavosi imperatoriai. Kartais, norint pamiršti blogą valdovą, tiesiog nuimama viena galva ir uždedama kita, kūną paliekant tą patį. Kai kurios skulptūros yra be galvų, nes kasinėjimų metu jos buvo nerastos. Visos skulptūros pagamintos iš balto marmuro. Marmuras skulptūroms buvo paimtas iš *Carrara* vietovėje esančių kalnų. Toje pačioje vietovėje esantį marmurą Mikelandželas naudojo savo garsiausiems kūriniams.

4. *Tabula alimentaria*. Tai vienas svarbiausių muziejaus eksponatų. Rasta 1747 metais kasinėjimų Valėje metu. Kasant buvo manoma, kad tai tik uždanga, slepianti lobį, todėl buvo sudaužyta į gabalus. Tuomet, dar nesuvokiant vertės, buvo norima šią lentą parduoti išlydymui, kad būtų pagaminti varpai. Tačiau, laimei, lentą nupirko du vyrai. *Tabula alimentaria* restauravimas – ilgas, sunkus ir brangus procesas. *Tabula alimentaria* parodo imperatoriaus finansinį planą ir nurodymus dėl paskolų išmokėjimo. Tam tikras procentas nuo paskolos sumos, t. y. palūkanos, būdavo skirtos neturtingiems vaikams. Čia jie skirstomi į berniukus ir mergaites, taip pat į gimusius santuokoje ir ne. Suma atitikdavo būtiną minimumą, reikalingą pragyventi. Tai buvo puikus

finansinis Nervos sprendimas siekiant remti jaunus žmones, kurie galėtų užtikrinti, kad ateities kartos turės kareivių ir italų kilmės pareigūnų. Pagrindinis imperatoriaus tikslas – sustabdyti demografinį ir ekonominį šalies nuosmukį II amžiuje pr. Kr. Palūkanos buvo mokamos ir natūra (kviečiais). Paskola galėjo būti suteikiama Valėje ir kai kuriuose kaimyniniuose miestuose. *Tabula alimentaria* surašyti dvarai, dvarininkų ir tarpininkų vardai, pateikiami nuosavybės aprašymai, suteikiamų pinigų sumos – išsami finansinė būklė. Taip pat žemių pavadinimai, kaimyninės žemės, struktūra, vartai, krosnys, lokacija kaime. Išstudijavus *Tabula alimentaria* toponimų ir onomastikos aspektu, galima daryti išvadas apie gyventojų paplitimą, taip pat vietos ir Romos miesto gyventojų santykį.

5. Graikų ir etruskų kolekcija. Iš etruskų pavadinimo kilo Tirėnų jūros pavadinimas. Etruskai buvo Antikos tauta, gyvenusi šiaurės vidurio Italijoje, dabartiniuose Toskanos, Umbrijos ir Laciujaus regionuose. Šiame regione etruskų kultūra aptinkama tarp 800 m. pr. m. e. ir 100 m. pr. m. e. Vėliau etruskai buvo užkariauti romėnų ir įjungti į Senovės Romos valstybę. Etruskų kilmė, kaip ir kalba, lieka paslaptimi, bet nuo IX a. pr. Kr. jie pasklido po centrinę Italiją. Jie gali būti atkeliavę iš Mažosios Azijos arba Vidurio Europos. Etruskų kapuose rastos freskos, papuošalai ir keramika liudija juos buvus aukštos kultūros ir meno tauta. Pagrindiniai etruskų varžovai buvo pietuose gyvenantys graikai. Etruskai turėjo irigacinę sistemą, statė didelius akmeninius pastatus, gerus laivus. Jie apdirbo žalvarį, geležį ir kitus metalus. Buvo geri jūrininkai, prekiaavo su Graikija ir Artimaisiais Rytai. Ši tauta galėjo naudoti graikų raštą. Po karų etruskai nusilpo ir asimiliavosi su romėnais, graikų kalbą pakeitė lotynų. Muziejuje etruskų kolekcijoje saugomos statulėlės, vaizduojančios aukojimą dievams, bronziniai veidrodžiai, pelenų urnos. Visi šie eksponatai paimti iš etruskų kapaviečių, daugiausia iš turtingųjų. Šioje kolekcijoje eksponuojama keramika yra suskirstyta pagal kilmę.

- Pirmojoje ekspozicijoje yra amforos, rastos etruskų kapuose, tačiau pagamintos graikų. Etruskai pirko jas iš graikų dovanoms ar apdovanojimams (Olimpinių žaidynių nugalėtojams, vestuvių ar kitomis progomis). Tokių amforų glazūra yra raudona arba juoda. Ant jų yra piešiniai – raudoni arba juodi. Viena iš įdomiausių šios ekspozicijos amforų vaizduoja epizodus iš Heraklio gyvenimo. Vienoje pusėje Heraklio ginčas su Apolonu, kitoje – jo ir Atėnės rankų paspaudimas (ši pusė iškelia Heraklį kaip didvyrį, nes Atėnė spaudžia jam ranką).

- Antrojoje ekspozicijoje technika panaši, tačiau šios amforos pagamintos etruskų. Viršutinėje lentynoje – *bucchero* – tipiškos etruskų amforos: juodos, nepoliruotos, labai plonos. Tai etruskų kopija nuo graikų. Amforos būdavo gaminamos skirtingose dirbtuvėse, todėl vieni ar kiti piešiniai, scenos būdingos tam tikrai dirbtuvei ar dailininkui.
- Trečiojoje ekspozicijoje vaizduojamos amforos iš *Polia* gyvenvietės pietuose, netoli Adrijos jūros, datuojamos V–III a. pr. Kr. Gyventojai vadinami *apuli*. Amforos taip pat panašios į graikų, tačiau viršutinėje lentynoje vaizduojami dirbiniai yra ne kopija, o specialūs vietiniai, su tai vietai būdinga forma.

Antrojo aukšto ekspozicijos

6. Neolito deivė Vikofertilėje. Kasinėjimai, vykę Vikofertilėje, – mieste netoli Parmos, parodė neolito gyvenvietės struktūrą. Buvo rasti šeši kapai su kūnais, palaidotais ant šono, pasuktais į kairę pusę, sulenktais keliais. Jų galvos pasuktos į rytų pusę, o veidai į pietus. Vienas vaikas gulėjo atskirai, kiti penki žmonės buvo palaidoti netoli vienas nuo kito. Vienintelės moters kapas buvo centre. Ji mirė maždaug 40–ties metų. Šios moters įkapėse rasta *Serra d'Alto* vaza, kuri buvo ne vietinio stiliaus, o, manoma, atvežta iš pietinės Italijos. Taip pat rasta prieš mirusiosios veidą pastatyta figūrėlė. Dar du kapai, esantys vienas šalia kito, buvo berniuko, maždaug 7–8 metų, ir jauno vyro, maždaug 20–30 metų amžiaus. Šalia berniuko rastas nugludintas akmeninis kirvis – tai rodo, kad buvo auklėjamas kaip suaugęs. Šalia jauno vyro rastas peilis ir kirvis. Dar du

vyrai, rasti šiek tiek toliau, taip pat buvo maždaug 20–30 metų amžiaus, kai mirė. Tai, kad moteris palaidota vyrų kapų centre, rodo socialinį jos vaidmenį. Taip pat tai patvirtina faktas, kad ji turėjo neolitinių įkapių, kurios kartu buvo ir ritualiniai objektai. Išanalizavus kapus, matomas vyro ir moters vaidmenų atskyrimas. Šios moters pozicija gerbiama, neeilinės įkapės rodo dvasinį jos vaidmenį. Viena iš rastų skulptūrėlių yra deivės atvaizdas.

Figūrėlė yra pagaminta iš nepakankamai įkaitintos keramikos, kuri buvo naudojama laidojimo metu. Ji vaizduoja sėdinčią moterį su ovalo formos veidu, išsikišusia nosimi, be burnos. Plaukai yra supinti į tris kasas. Figūrėlė turi liekną taliją, lieknas prie krūtinės prigludusias rankas. Figūrėlės apačia atrodo taip, lyg būtų suformuota sėdinti. Manoma, jog sėdynė padaryta iš medžio, bet tiksliai nežinoma, nes ji neišsilaikė iki šių dienų.

Figūrėlė vaizduoja neolito deivę, tačiau tokios prasmės kaip motina, motina žemė, ar vaisingumo deivė nėra tinkamos. Jos kūno proporcijos akivaizdžiai rodo, jog čia yra vaizduojama deivė moteris, o ne dievas. Daug kitų figūrėlių buvo rasta Balkanuose ir Egėjo jūros vietovėse, bet ši yra geriausias itališkas pavyzdys.

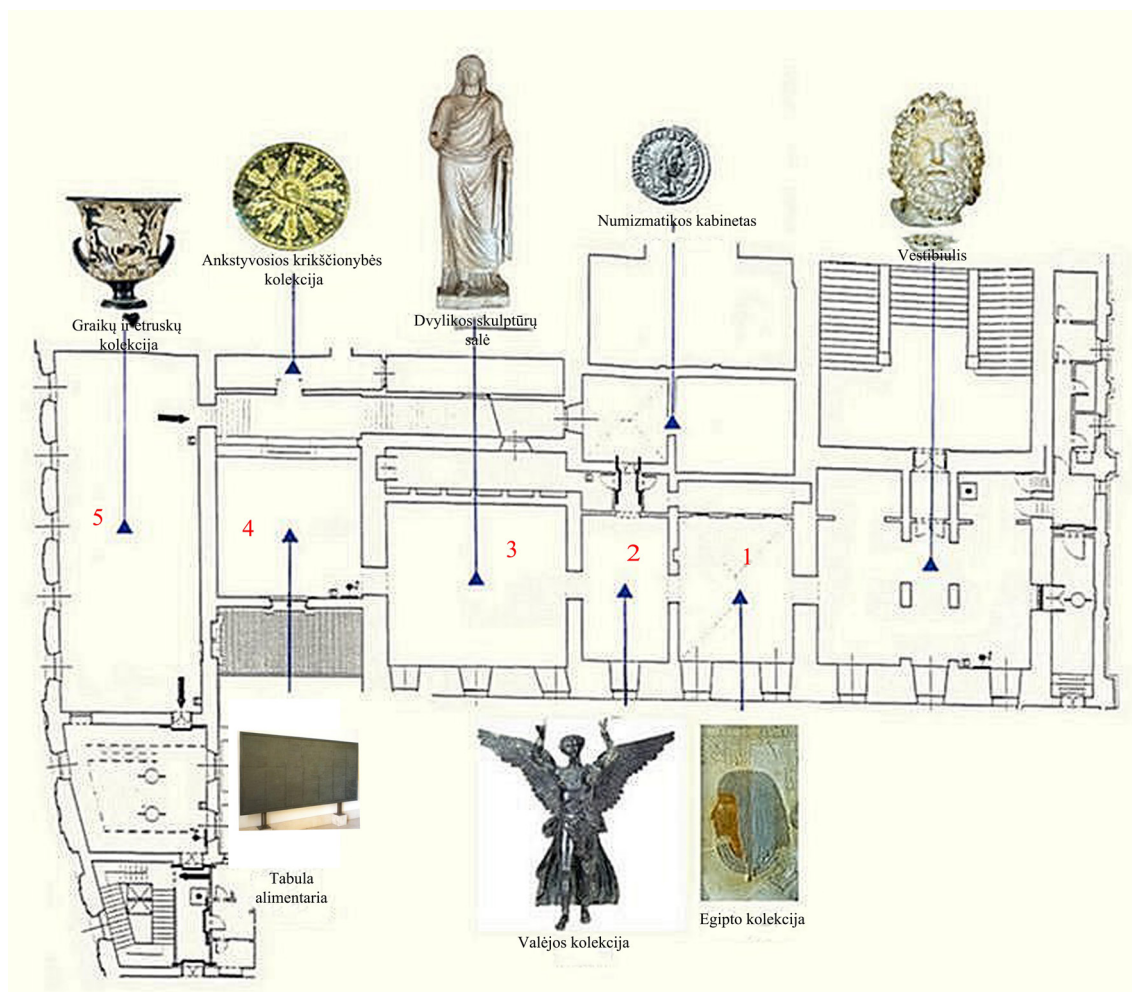
7. Laidotuvių ritualai V – VI a. pr. Kr. Skirtingose Italijos vietovėse laidotuvių ritualai buvo panašūs. Nekropolis paprastai susidėdavo iš kelių kapų ir didesnio kiekio kremacinių kapų. Į juos buvo dedami pelenai, surinkti iš laidotuvių laužo. *Dolia* – didelė keramikinė saugykla, pradėta naudoti kaip kremacinė urna. Tokios urnos naudojimas perimtas iš neolito laikotarpio laidotuvių praktikos VII – VI a. pr. Kr. Buvo paplitęs šiaurinėse vietovėse (Volterra, Pisa, Bologna). Vakarų Emilijos regioną charakterizuoja įkapės. Į kapą nebuvo dedami keramikos gaminiai. Vyras nebūdavo laidojamas kartu su įkapėmis. Jo kapas dažniausiai susidėdavo tik iš apyrankių ir didelio geležinio peilio. Moterų kapai gausesni. Jie susideda iš įvairiausių detalių ant drabužių: diržo, apyrankių, karoliukų, pakabučių iš bronzos, stiklo ir gintaro. Šie elementai buvo atvežti iš kitų kultūrų. Tai rodo, kad jau šiuo laikotarpiu vyko mainai.

8. Mozaikinės grindys romėnų laikotarpiu. Mozaikinės grindys randamos Parmoje nuo Augusto laikų. Jos parodo aukštos klasės namų statybą Augusto valdymo laikotarpiu, kuriuo imperatorius praturtino miestą monumentais ir pastatais po nuniokojimų, kurie buvo padaryti per Modenos karą. Muziejus savo kolekcijoje turi šešis originalius mozaikinius grindinius.

- Pirmosios grindys esančios muziejaus kolekcijoje buvo terakotinės (iš deginto molio), jos buvo dekoruotos marmurinėmis plytelėmis taip sukuriant geometrinius raštus.
- Vėliau pradėtos naudoti mozaikinės grindys ir grindys, pagamintos iš mažų akmens ir marmuro plytelių. Iš pradžių mozaikinės grindys dekoruotos baltais arba juodais geometriniiais raštais. Muziejuje esanti mozaika su gėlių dekoru buvo naudota ant sienų ir rasta XIX a. kasinėjimų Regioniniame teatre metu.
- Grindys dekoruotos stipininiu dekoru. Su viduryje esančiu kryžiaus simboliu, kuris dabar žinomas kaip svastika. Senovės Romoje šis simbolis simbolizavo saulę bei juo buvo dekoruojami namai siekiant atnešti jiems sėkmę. Šios grindys buvo rastos priemiesčio viloje kasinėjimų metu.
- II-ame mūsų eros amžiuje atsirado įvairiaspalvių grindų. Puikus pavyzdys - spalvota mozaika, rasta XIX a. universitete.
- Baltai juodoje mozaikoje nupieštas kentauras, laikantis indą su vynu.
- Paskutinioji kolekcijos mozaika vaizduoja apsiginklavusį karį. 5 – 6 mozaikos datuojamos tuo pačiu - II a.

Pirmojo aukšto muziejaus planas

Antrojo aukšto muziejaus planas

